

ваше до рѣката. Кжшитѣ гледаха къмъ северъ. Тѣ бѣха бедни малки кжщици.

Срѣдъ тѣхъ се намираше единъ обширенъ дворъ. Тука бѣше малката прихлюпена черквица и триетажното класно училище — най-високото здание въ цѣлия градъ. То безмълвно посочваше бждната слава на своитѣ рожби. Турцитѣ имаха всичкото основание да завиждатъ на българитѣ. Какъ тѣй — раята, бедната, потиснатата, смазаната рая, която съ непосиленъ трудъ, съ кървавъ потъ едва изкарваше своята кора горчивъ хлѣбъ, какъ у тая презрѣна рая, която живѣеше нѣкакъвъ мраченъ, сѣненъ животъ, е могла да се роди воля, мисль мощна, мечта пламенна за величественъ храмъ на нейната просвѣта? Отъ де се зеха толкова пари, толкова сили, толкова любовь у това население, на което часоветѣ никога не му стигаха, за да извърши своята робска работа? Ето отъ де: българина кжсаше отъ залъка си, изтискваше сърцето си, влагаше есенцията на своя животъ, за да постигне просвѣта. Той не разбираше тогава просвѣтата въ оня смисль, въ който ние преситенитѣ днесъ я разбираме, а виждаше въ нея своята бждна сила, своята свобода. Презъ училището съзираше своя националенъ блѣнъ.

Отъ църквата, потънала въ мистиченъ полумракъ, азъ имамъ чуденъ споменъ. Тя бѣше таинствена, криеше за мене нѣкаква непроницаема загадка. Моето въображение я населяваше съ невидими живи сжщества, готови да сподѣлятъ тежкитѣ български страдания, готови да бършатъ сълзи отъ обгорѣли очи, готови да превързватъ развредени рани. Вжтре по иконитѣ гледахъ св. Арахангелъ Михаилъ, св. Богородица, Иоанъ Кръстителъ, Исусъ Христосъ, Богъ Саваотъ. Тѣ всички бѣха за мене напълно реални личности, силни, властни. Тѣ живѣеха въ свое собствено, недосегаемо царство, дето никакви зли хора, никакви турци не можеха да навлизатъ и да вилнѣятъ. Азъ чувствувахъ, че ние раята живѣемъ подъ вниманието и благоволенieto на тия кротки, но непобедими сжщества. Тѣ непремѣнно ще накажатъ нашитѣ насилници и ще ни избавятъ, но още не му е дошло